

Névtani Értésítő, nr 35, red. Tamás Farkas, Budapest 2013, s. 329

Omawiany numer wydawanego w Budapeszcie periodyku „Névtani Értésítő” (Biuletyn Onomastyczny) składa się z czterech części: artykułów (s. 9–229), części poświęconej życiu naukowemu (s. 231–248), przeglądu wydawnictw książkowych (s. 249–294) oraz przeglądu czasopism onomastycznych (s. 295–320). Zamyka go wspomnienie poświęcone Istvánowi Nyírkosowi (1933–2013) — filologowi fińskiemu, autorowi licznych prac dialektologicznych oraz historycznojęzykowych.

Część pierwsza obejmuje 16 artykułów. Otwiera ją krótki szkic Andrei Bölskei i Ágoty Foris „Névtan és terminológia 2. Névtan és egységesítés” (Onomastyka i terminologia 2. Onomastyka i standaryzacja; s. 9–10). Autorki omawiają w nim sesję zorganizowaną przez Katedrę Językoznawstwa Węgierskiego i Grupę Ekspertów ds. Terminologii Reformackiego Uniwersytetu Gáspára Károliego, Instytut Językoznawstwa Węgierskiego i Ugrofińskiego Uniwersytetu Loránd Eötvösa oraz Towarzystwo Językoznawstwa Węgierskiego, poświęconą terminologii

onomastycznej, jej kodyfikacji oraz standaryzacji. Sesję zorganizowano z okazji setnej rocznicy ukazania się „Słownika nazw geograficznych” oraz pięćdziesiątej rocznicy powstania Komisji Nazw Geograficznych. Część artykułów zamieszczonych w omawianym numerze nawiązuje do tych wydarzeń.

Andrea Bölskei w tekście „Az «UNGEGN Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names» című terminusjegyzék magyar változatának elkészítéséről” (O przygotowaniu węgierskiej wersji wykazu terminów dokumentu UNGEGN; s. 11–21) przedstawia problemy metodologiczne oraz kwestie terminologiczne powstającego na Węgrzech gazetera.

Artykuł Mátyása Mártona „Visszaemlékezés a földrajzinév-bizottság helyesírás — szabályozási és földrajzinévtár — készítési munkásságára” (Wspomnienie prac Węgierskiego Komitetu Nazw Geograficznych: regulacja ortografii i redagowanie wykazu nazw geograficznych; s. 23–36) nawiązuje do wydarzeń omówionych w szkicu Andrei Bölskei i Ágoty Fóris. Autor dokonuje krótkiej analizy trzech dotychczas wydanych gazeterów z lat 1971, 1976–1981 i 1982, omawia też ustalenia ortograficzne z 1965 oraz 1998 r. Prezentowane treści ilustruje licznymi przykładami oraz materiałem katastralnym.

Interesującą refleksję historyczną przynosi artykuł Gábora Mikesyego „Helységneveink 1913 — as tükörben” (Węgierskie nazwy miejscowe z perspektywy 1913 r.; s. 37–53). Przedmiot rozważań stanowi wydany przed stu laty wykaz węgierskich nazw miejscowych. Zawierał on — jak podaje autor — nazwy 12 537 miejscowości znajdujących się na ówczesnym obszarze Węgier. Po 1920 r., tj. po traktacie w Trianon, znaczna ich część znalazła się poza granicami kraju.

György Lelkes w artykule „A «Magyar helységnevé — azonosító szótár» elkészítésének szempontjai és problémái” (Aspekty i problemy dotyczące przygotowania „Słownika identyfikacji nazw miejscowych”; s. 55–70) przedstawia zawartość powstającego opracowania, charakteryzuje główne źródła, omawia budowę haseł, kwestie chronologiczne, warianty i zmiany nazw, uwzględnia aspekt statystyczny oraz dane liczbowe. W części poświęconej przeglądowi wydawnictw książkowych jest zamieszczona recenzja pióra tego opracowania Tamása Farkasa (s. 249–254).

Béla Pokoly w krótkim szkicu „Az exonima kifejezés értelmezésének változása a földrajznév — egységesítés nemzetközi gyakorlatában” (Zmiana interpretacji terminu *egzonim* w międzynarodowej praktyce standaryzacji nazw geograficznych; s. 71–75) podejmuje próbę zdefiniowania pojęcia *egzonim*. Podaje klasyfikację *egzonimów*, egzemplifikując ją przykładami zarówno węgierskimi, np. *Bécs* (Wiedeń), jak i obcymi, np. *Bydgoszcz* (niem. Bromberg). Autor przytacza ponadto różne definicje analizowanego pojęcia oraz odwołuje się do ustaleń pierwszej konferencji ONZ poświęconej standaryzacji nazw geograficznych.

Tekst Imrego Pergera „A határon túli vasúttállomások neve a vasúti utastájékoztatóban” (Nazwy stacji kolejowych na dawnym obszarze Węgier w informacji kolejowej; s. 77–96) przynosi refleksję historyczną dotyczącą miejscowości węgierskich, które po 1920 r. znalazły się poza granicami kraju, na terenie Austrii, Chorwacji, Rumunii, Słowacji, Serbii, Słowenii i Ukrainy. Autor wyjaśnia przyczyny, dla których nazwy węgierskie nie mogą oficjalnie używane na kolei, przedstawia rozstrzygnięcia Komisji Nazw Geograficznych z lat 1993–2012 dotyczące nazw poza granicami kraju, podając obecną oficjalną nazwę obcą, dawną nazwę węgierską oraz propozycję nazwy Komisji Nazw Geograficznych. Autor odwołuje się jednocześnie do praktyki krajów takich, jak Belgia czy Szwajcaria, w których oficjalnie (również w kolejnictwie) jest praktykowana wielojęzyczność.

Artykuł Márty Müller „Bajor utcanevek egy magyarországi német településen” (Bawarskie nazwy ulic w niemieckiej osadzie na Węgrzech; s. 97–107) stanowi interesujące interdyscyplinarne studium z zakresu językoznawstwa, dialektologii i socjolingwistyki. Autorka analizuje nazwy ulic i placów w miejscowości Pilisvörösvár, położonej w odległości około 20 km od Budapesztu. Osada ta została zasiedlona przez ludność bawarską, pierwotnie także szwabską i austriacką, w latach 1689–1730. Ze

spisu ludności z 2011 r. wynika, że 27,8% mieszkańców miejscowości uważa się za osoby niemieckojęzyczne i używa na co dzień dialektu bawarskiego w kręgu rodzinnym i w gronie przyjaciół. Autorka ilustruje analizowany materiał, przedstawiając: oficjalny wariant węgierski, np. *Kálvária utca* ('ulica Kalwaria/Kalwaryjska'), odpowiednik w dialekcie bawarskim — *Kufarikoosn* oraz stylizowany wariant w języku niemieckim — *Kalvariengasse*. Autorka przedstawia ponadto właściwości fonetyczne, morfologiczne, funkcjonalno-semantyczne i leksykalne analizowanego dialektu.

Melinda Szőke poświęciła tematyce historycznej swój artykuł „Az apát lexéma megjelenése a garamszentbenedeki apátságirtokainak nevében” (Pojawienie się leksemu *apát* 'opat' w nazwach posiadłości opactwa Garamszentbenedek; s. 109–122). Autorka przedstawia na tle historycznym zmiany nazw miejscowości w dobrach kościelnych należących do opactwa Garamszentbenedek. W nazwach tych jako drugi człon występuje często leksem *apát* lub forma przymiotnikowa *apáti*, np.: *Alsóapáti* (*alsó* 'dolny'), *Felsőapáti* (*felső* 'górný'). Autorka dokumentuje omawiane treści materiałem historycznym oraz mapami badanego terenu.

Obszerny tekst Györgya Dénesa „Noak helynevek és személynevek” (Nazwy miejscowe i osobowe *Noak*; s. 123–144) porusza kwestie etymologiczne związane z nazwą *Noak*. Jako nazwa miejscowa znana była od czasu Arpadów i Andegawenów, w późniejszym okresie pojawiła się też postać *Nouak*, *Novak*, co mogłoby sugerować jej słowiańskie pochodzenie. Hipotezie tej przeczy jednak imię chrzestne *Noak/Noach*, nadawane przez misjonarzy niemieckich (por. niem. *Noach* 'Noe'). W późniejszym okresie imię to zostało wyparte przez postać *Noe* (obecnie *Noé*) za przyczyną misjonarzy z Włoch i Francji. Taka forma występuje również — jak podkreśla autor — w węgierskim tłumaczeniu Wulgaty.

Márta Galgóczi-Deutsch w artykule „A változó szociokulturális környezet tükröződése a nyelvi tájképbén. Hódmezővásárhely példáján” (Odzwierciedlenie zmieniającego się środowiska socjokulturowego na mapie językowej. Na przykładzie miasta Hódmezővásárhely; s. 145–156) przedstawia, jak się kształtowały nazwy sklepów i punktów usługowych w centrum miasta Hódmezővásárhely od początku XX w. do czasów współczesnych. Autorka wyodrębniła trzy okresy: 1) lata 1900–1944, 2) 1945–1989 (czasy socjalizmu), 3) 1990–2012. Do analizy pierwszego okresu autorka wykorzystała 71 materiałów archiwalnych. W tamtym czasie w nazwach pojawiały się najczęściej nazwiska właścicieli, np.: *Vadász Miklós Drogérijája* 'Drogeria Miklósa Vadásza', *Kiss Lajos Vendéglője* 'Gospoda Lajosa Kissa'. W drugim okresie nazwisko właściciela zastępuje funkcja sklepu, stąd dominują nazwy typu *Bútor* 'Meble', *Gyermek Ruhabolt* 'Odzież Dziecięca, Sklep z odzieżą dziecięcą'. W okresie tym pojawiają się też — jak zaznacza autorka — nazwy z członem *Hód* (*hód* 'bóbr'), np.: *Hód ABC*, *Hód Áruház* (*áruház* 'dom towarowy'). Trzeci okres obejmuje analizę 166 nazw. Współcześnie w nazwach często się pojawia imię właściciela, również w formie zdrobniałej, np.: *Sára Fehérnemű* 'Sara Bielizna', *Andi Virág* 'Andi Kwiaty' (Andi jest zdrobnieniem imienia Andrea), niejednokrotnie nazwa wskazuje na profil sklepu, np.: *Kozmetika*. Podobnie jak w poprzednim okresie pojawia się też człon *Hód*, np.: *Hód Galéria*. Około 50% badanych chrematonimów stanowią nazwy obce, głównie angielskie, rzadziej włoskie, np.: *Joker Café*, *Last Minute Travel*, *Don Pedro Pizzéria*, co odzwierciedla zmiany społeczne, polityczne i kulturowe.

Rudolf Szentgyörgyi w obszernym tekście „A tihanyi alapítólévél személynevei II. Az alapítólévél hagionimái” (Nazwy osobowe w akcie erekcyjnym opactwa w Tihany. Hagionimy zawarte w dokumencie; s. 157–178) podejmuje tematykę historyczną. W badanym akcie założycielskim wyodrębnił dwa typy nazw: teonimy, którym poświęcił odrębny artykuł, oraz hagionimy. Autor dokonał ich podziału, egzemplifikując je materiałem zawartym w dokumencie.

Tematyce antropimicznej Lajos Mizser poświęcił swój artykuł „Szlovák eredetű családnévek Bereg megyében” (Słowackie nazwiska rodowe w województwie Bereg; s. 179–194). Autor wyodrębnił m.in. nazwiska pochodzące od imion, np.: *Adamek*, *Antonyik*, od miejsc pochodzenia,

np.: *Oravec, Slezák*, od nazw zawodów, funkcji pozycji, np.: *Strazsik, Szklár*, od cech, właściwości, np.: *Szlepák, Maly*, o wieloznacznej lub niejasnej motywacji, np.: *Bobuszka, Babijak, Habik*. Analizuje ponadto proprialne bądź apelatywne pochodzenie tych nazwisk.

Anna Luca Németh w artykule „A névelemek sorrendje és kulturális kongruenciája a Borszem Jankó zsidó figuráinak nyelvényagában a 20. század első felében” (Porządek (szyk) imion i nazwisk i ich kongruencja kulturowa w materiale językowym dotyczącym postaci żydowskich w piśmie satyrycznym «Borszem Jankó» w pierwszej połowie XX w.; s. 195–207) powraca do tematyki podjętej w poprzednim numerze „Névtani Értesítő”. Autorka poddała analizie roczniki magazynu z lat: 1901, 1910, 1920, 1929, 1933 i 1937. Z badanego przez nią korpusu wynika, że zmadziaryzowane antroponimy żydowskie występowały zasadniczo w porządku węgierskim, tj. nazwisko + imię, np.: *Kun Bertalan, Reményi Mózes*, obco brzmiące zachowywały natomiast pierwotny szyk, tj. imię + nazwisko, np.: *Leopold Bimsenstein*.

Artykuł Judit Kecskés „Migráns gyermekek névhasználat. Egyénnév — választás nyelvi — kulturális kontaktushelyzetben” (Używanie imion dzieci migrantów. Wybór indywidualnego imienia w sytuacji kontaktu językowo-kulturowego; s. 209–220) stanowi interesujące studium socjokulturowe, dotyczące tożsamości, asymilacji i adaptacji w nowym środowisku. Autorka zbadała 78 dzieci migrantów spoza Unii Europejskiej, w tym 33 chłopców i 45 dziewcząt w wieku 8–14/15 lat. Badane dzieci są uczniami pięciu szkół stołecznego Budapesztu. W nowej sytuacji społecznej, kulturowej i językowej dzieci te, asymilując się w środowisku węgierskim, przybierają również węgierskie imiona. Do częstych imion męskich należą m. in. *Péter, Tamás, Viktor*, a także ich postaci zdrobniałe, np.: *Peti, Petike, Tomi*; popularnymi imionami żeńskimi są: *Anna, Eszter, Fanni*. Części badanych uczniów imiona nadali rodzice, innym — rodzeństwo bądź koledzy z klasy, część natomiast wybrała je sama. Z grupy 41 badanych uczniów 10 twierdzi, że ich węgierskie imiona są oficjalne.

Omawianą część czasopisma zamyka tekst Marianna Slíza „A tulajdonnév funkciója a görög mitológiában” (Funkcja nazw własnych w mitologii greckiej; s. 221–229). Podstawę analizy stanowi opracowanie Károlya Kerényiego „Görög mitológia”. Autor porusza m.in. kwestie granicy między nazwą własną a rzeczownikiem pospolitym, problem zmiany kategorii, tj. apelatywizację bądź proprializację. Z jego ustaleń wynika, że nazwa własna nie tylko identyfikuje bohaterów historii, lecz także bierze udział w tworzeniu (kreowaniu) wydarzeń.

Część druga numeru porusza kwestie onomastyki i standaryzacji, przedstawia najczęściej zadawane pytania dotyczące różnorodnych kwestii onomastycznych na portalu internetowym nyest.hu, a także zawiera omówienie jednej rozprawy doktorskiej z zakresu onomastyki z 2012 r., poświęconej relacji między nazwą a prawem.

W trzeciej części periodyku zamieszczono recenzje 14 opracowań książkowych — pięciu obcojęzycznych i dziewięciu węgierskich, w tym dwu ksiąg pamiątkowych.

Ostatnia część zawiera krótkie omówienia i recenzje 10 czasopism, w tym wydawanego w Debreczynie periodyku „Helynévtörténeti Tanulmányok” (Studia z Historii Nazw Miejscowych) — numery 7–8 z 2012 r. Wśród omawianych czasopism obcojęzycznych znajduje się krótki tekst o numerze LVI krakowskiego periodyku „Onomastica” pióra Gréty Páji.

Omawiane czasopismo przynosi interesujące refleksje na temat historycznej i współczesnej onomastyki węgierskiej. Poruszane w nim kwestie obejmują zarówno dawny, jak i obecny obszar Węgier. Zamieszczone w periodyku artykuły wzbogacają onomastykę węgierską o nowe treści i przynoszą nowe uściślenia.

Wiesław Tomasz Stefanczyk

wieslaw.stefanczyk@uj.edu.pl